

Research Paper

Factors Affecting the Livelihood of Farmers: A Case Study of Shazand County

*Ali Reza Darban Astane¹, Seyed Hasan Motiei Langeroudi², Farzaneh Ghasemi³

1. Assistant Professor in University of Tehran, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

2. Professor in University of Tehran, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

3. M.sc. in Geography and ruralplanning, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran.

Citation: Darban Astane, A.R., Motiei Langeroudi, S.H., & Ghasemi, F. (2018). [Factors Affecting the Livelihood of Farmers: A Case Study of Shazand County (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 9(2), 324-337, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2018.241568.1165>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2018.241568.1165>

Received: 12 Sep. 2017

Accepted: 18 Feb. 2018

ABSTRACT

Sustainable livelihood has been one of the best ways to address poverty and empowerment of the poor over the past years. It is also one of the most innovative approaches to rural development. The general objective of this research is to identify and analyze the factors affecting the sustainable livelihood of farmers in Shazand. The statistical population of the study consists of the heads of rural families in Shazand city, N = 22101). The sample size with a sampling error was 0.05, and, using the Cochran formula, 377 households were calculated. To determine the villages and to select the sample of households, the cluster analysis method was applied to the classification of villages, and the sample villages were randomly selected. Finally, sampling from each village was done in proportion to its population. The data collection method was library, and the field study tool was a questionnaire. In order to analyze the data, SPSS software was used, and the statistical operations included single-sample T-test and linear regression. The results of the research showed that the sustainable livelihood of rural households is not desirable, and structures and processes are the most important factors in the sustainability of rural household livelihood.

Key words:

Shazand county, Farmers, Livelihood assets, Sustainable livelihood

Extended Abstract**1. Introduction**

The sustainable livelihood approach has been favored by international institutions since the 1990s as a dominant framework in developmental issues. It is one of the frameworks that can comprehensively address the vulnerability of individuals,

explain their livelihood, and consider a dynamic system for both external interventions and the activities of rural residents. In general, this method is defined as the "ability of a social unit to increase its assets and capabilities in dealing with problems and shocks over time." Identifying and determining the most important livelihood factors and the impact of various types of shocks (e.g. natural, political and economic shocks) on these assets is very important in this method. Shazand county is located in the southwest of Markazi province, and its rural population

* Corresponding Author:

Ali Reza Darban Astane, PhD

Address: Geography College, Tehran University, Azin alley, Vesal Shirazi st, Enghelab ave. Tehran, Iran

Tel: +98 (912) 6478965

E-mail: astaneali@ut.ac.ir

and families in 2013 were 57122 and 22101 respectively. Due to favorable climatic conditions, abundant rainfall, diverse climates, fertile lands that are prone to produce a variety of horticultural, agricultural, aquacultural, and dairy products, the county has provided favorable facilities for the expansion of farming. The main bottlenecks of development, such as small lands, low coefficients of mechanization and water productivity in the agriculture sector, shortage of resources, negative water balance, and a sharp decrease in the level of groundwater aquifers in the plains of the county have had a significant adverse impact on the income level and the sustainable livelihood of the villagers. Therefore identifying and analyzing the factors affecting the sustainable livelihood of the villagers in this county is of great importance. The present research seeks to answer the question 'What are the factors affecting farmers' livelihood in Shazand county?'

2. Methodology

The present study is a descriptive-analytic study which is conducted through a survey method. The data gathering tool was a questionnaire including 68 questions. The statistical population of the research consisted of rural families living in Shazand county in 2017. In this study, the sample size was calculated using the Cochran formula, and the total number of the rural families was 22101. Considering the sampling error of 0.05, 377 households were included in the study. In order to increase the accuracy of the study, firstly, the villages of the county were divided into three classes using such indicators as aquaculture, garden cultivar, number of light and heavy livestock animals, and the number of poultry. In this regard, the cluster analysis method was used. Then, 23 villages were randomly selected based on the weight of each category. Finally, the number of questionnaires was determined based on the population of the selected villages. Data analysis was performed using SPSS software, descriptive statistics (mean, standard deviation) and inferential statistics (one-sample T test and linear regression). The Cronbach's alpha was found to be 0.955 for the reliability of the questionnaire; thus, the reliability was confirmed.

3. Results

The results of the assessment of the livelihood asset show that the asset indices of all the subjects with an average of 3.02 (out of a maximum of 5 on the Likert scale) are unstable. Structures and processes have been evaluated as factors influencing sustainable livelihood with a mean of 2.73, which is lower than the average. The most important reason for this is the weakness of the institutions, policies and laws that affect the livelihood of the

villagers. In the next place, shock and stress are the other effective factors with a mean of 2.85, which is lower than the average.

The analysis of the factors affecting the sustainable livelihood of the rural families was done by using linear regression with the dependent variable of total livelihood, factors of structures and processes, and shocks and stresses as an independent variable. The findings suggest that the factors of structures and processes have a direct relationship to livelihood assets with a coefficient of 0.316, and the factor of shock and stress has an inverse relationship to these assets with the coefficient of 0.133. According to the evaluation of the factors affecting the sustainable livelihood of rural families based on Beta coefficients, regression model, structures and processes as external factors of asset formation are the most important factors affecting the sustainable livelihood index with a direct relationship, while the factor of shocks and stresses with a reverse relationship is important in the next rank.

4. Discussion

The results of field studies show that rangelands have suitable potentials in terms of producing a variety of plant species, and their suitable distribution in the county has created a very favorable situation for agricultural development and its sub-sectors. Also, agriculture is considered as the most important economic activity of the villagers. Studies show that, despite the situation in the region, these sectors have not grown so well and that, by investment and paying due attention, it is possible to create a proper situation for the growth. Non-agricultural income can be a good complement to agricultural assets, which ultimately leads to reduced vulnerability. However, based on the findings, along with agricultural activities and its subdivisions, which are the main occupation of the villagers, only 27% of the farmers have a second job. Therefore, they farmers have little or no income. Besides, there is a variation in their income, which seems a barrier to reduction of vulnerability.

5. Conclusion

Analysis and identification of the factors affecting the sustainable livelihood of villagers indicates that structures and processes as external factors of asset formation are the most important factors in this regard. While these factors have a direct relationship with sustainable livelihood, shocks and stresses are negatively correlated to it. In addition, these factors are not in a sustainable position.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان (مورد مطالعه: شهرستان شازند)

*علیرضا دربان آستانه^۱، سید حسن مطیعی لنگرودی^۲، فرزانه قاسمی^۳

۱- استادیار، گروه جغرافیه، دانشکده جغرافیه، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲- استاد، گروه جغرافیه، دانشکده جغرافیه، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیه، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حکمه

تاریخ دریافت: ۲۱ شهریور ۱۳۹۶

تاریخ پذیرش: ۲۹ بهمن ۱۳۹۶

رهیافت معیشت پایدار در طول سال‌های گذشته، یکی از بهترین روش‌ها برای پرداختن به مسائل فقر و توانمندسازی فقرا بوده است و یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی است. هدف کلی از تحقیق حاضر شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان در شهرستان شازند است. پژوهش حاضر بر اساس هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق حاضر سرپرست خانوارهای روستایی شهرستان شازند (N=۲۲۱۰۱) است که حجم نمونه با خطای نمونه‌گیری ۰/۰۵ و با استفاده از فرمول کوکران، ۳۷۷ خانوار محاسبه شد. برای تعیین روستاها و انتخاب خانوارهای نمونه از طریق روش تحلیل خوشه‌ای نسبت به طبقه‌بندی روستاها اقدام و روستاهای نمونه به طور کاملاً تصادفی انتخاب شد و در نهایت به نسبت جمعیت آن‌ها نمونه‌گیری از هر روستا انجام شد. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و ابزار میدانی آن پرسشنامه بود. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS برای روش‌های آماری آزمون T تک نمونه‌ای و رگرسیون خطی استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که وضعیت معیشت پایدار خانوارهای روستایی مطلوب نبوده و عامل ساختارها و فرایندها مهم‌ترین عامل مؤثر در پایداری معیشت خانوارهای روستایی است.

کلیدواژه‌ها:

شهرستان شازند، کشاورزان، دارایی‌های معیشتی، معیشت پایدار

مقدمه

از دیدگاه بسیاری از نویسندگان و سازمان‌های عمده توسعه بین‌المللی برای توسعه جوامع محلی، رهیافت‌های گذشته و حال موفقیتی در کاهش فقر نداشته‌اند و تغییر در رویکرد ضروری است. در این میان، یکی از چارچوب‌هایی که می‌تواند به صورت جامع، راهبردهای افراد در شرایط آسیب‌پذیری^۱، با در نظر گرفتن معیشت آن‌ها را توضیح دهد و به صورت یک سیستم پویا هم مداخلات خارجی و هم فعالیت ساکنان روستایی را در نظر بگیرد، رویکرد معیشت پایدار^۲ روستایی است (Tang, Bennett, Xu, & Li, 2013).

رویکرد معیشت پایدار که چارچوب و ابزارهایی برای درک

پیچیدگی معیشت مردم و پاسخ‌های مناسب به این پیچیدگی‌ها بوده در اواخر دهه ۱۹۹۰ با هدف پیشرفت و در جهت فقرزدایی از اجتماعات روستایی به وجود آمد (Horsley, Prout, Tonts, & Ali, 2015). این روش در یک قالب کلی به صورت «توانایی یک واحد اجتماعی به منظور افزایش دارایی‌ها و توانایی‌های خود در مقابله با مشکلات و شوک‌ها^۳ در طول زمان» تعریف می‌شود. روش معیشت پایدار در ابتدا به دنبال تشخیص و تعیین مهم‌ترین دارایی‌های معیشتی^۴ و تأثیر انواع شوک‌ها (طبیعی، سیاسی و اقتصادی) بر این دارایی‌ها است (Morse, McNamara, & Acholo, 2009).

دارایی‌های معیشتی به منابع پایه مردم محلی اشاره دارد. کشاورزی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اقتصاد روستایی به شمار

3. Shocks
4. Livelihood Assets

1. Vulnerability
2. Sustainable Livelihoods Approach (SLA)

* نویسنده مسئول:

دکتر علیرضا دربان آستانه

نشانی: تهران - خیابان انقلاب - خیابان وصال شیرازی - کوچه آدین - دانشگاه تهران - دانشکده جغرافیا

تلفن: ۶۴۷۸۹۶۵ (۹۱۲) +۹۸

پست الکترونیکی: astaneali@ut.ac.ir

مروری بر ادبیات موضوع

چمبرز و کانوی^۶ (۱۹۹۲) ادعا می‌کردند که سه مفهوم پایداری، توانایی و برابری از اصول کلی یک معیشت پایدار هستند و درک خود را از معیشت پایدار به صورت زیر ارائه دادند: معیشت شامل قابلیت‌ها، توانایی‌ها، دارایی‌ها (منابع مادی و غیرمادی) و فعالیت‌هایی می‌شود که برای زندگی لازم است (Wei, Guiwu, 2016). Wenhua, & Lei, 2016. یک معیشت زمانی پایدار است که توانایی مقابله با فشارها و تنش‌ها را داشته باشد و علاوه بر این بعد از مقابله با فشارها و تنش‌ها بتواند خود را بازیابی کند و بدون صدمه زدن به منابع طبیعی، توانایی حفظ و افزایش قابلیت‌ها و سرمایه‌های خود را در زمان حال و آینده داشته باشد (Tang, Bennett, Xu, & Li, 2013). هر چند چارچوب‌های مختلفی برای تحلیل معیشت پایدار ارائه شده است اما چارچوب پنج جزئی دپارتمان توسعه بین‌المللی یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های ارائه شده برای تحلیل معیشت پایدار است (shen, 2009). این چارچوب بر یک رویکرد مردم محور بر مبنای ۵ جزء کلیدی رویکرد معیشت پایدار تأکید می‌کند؛ این ۵ جزء کلیدی عبارت‌اند از: دارایی‌های معیشتی، ساختارها و فرایندهای تحول‌زا^۷، آسیب‌پذیری، نتایج معیشتی^۸، راهبردهای معیشتی (Wang et al, 2016).

دارایی‌های معیشتی: دسترسی خانوار به منابع معیشتی خاص و به عبارتی به دارایی‌های خاص بیان‌کننده توان خانوار برای درگیر شدن در راهبردهای مختلف معیشتی است (Dehghanipour, 2014).

ساختارها و فرآیندها: ساختارها (اعم از سازمان‌های خصوصی و عمومی) در چارچوب معیشت پایدار، در عمل همچون سخت-افزارهایی هستند که سیاست‌ها و قوانین را تصویب و اجرا می‌کنند (Sarafi, & Shamsaei, 2012). فرایندها دربرگیرنده قوانین، مقررات، سیاست‌ها، موافقت‌نامه‌ها، هنجارهای اجتماعی و کارهای عملی که به نوبه خود راه‌هایی را پیشنهاد می‌کنند که ساختارهای عملیاتی در قالب آن شکل می‌گیرد (Zilae, 2012).

آسیب‌پذیری: دارای دو جنبه است: خارجی؛ که موضوع آن تنش و شوک است و داخلی؛ که ظرفیت کنار آمدن منظور است. تنش‌ها، فشارهای مداوم و فزاینده‌ای هستند که قابل پیش‌بینی و ناراحت‌کننده می‌باشند، در حالی که شوک‌ها معمولاً اثرات ناگهانی و غیرقابل پیش‌بینی و آسیب‌زا هستند (Liu, & Yong, 2016). زمینه‌ی آسیب‌پذیری، در محیط خارجی است که مردم در آن حضور دارند. برای مثال: روندهای رشد جمعیت، اقتصاد ملی و بین‌المللی، منابع طبیعی، سیاست‌ها و تکنولوژی، شوک‌های ناگهانی یا اتفاقاتی مثل مشکلات مربوط به سلامتی،

می‌رود که می‌تواند نقش مهمی را در کاهش فقر و معیشت پایدار روستایی ایفا کند. به منظور تحقق معیشت روستایی در برنامه‌های توسعه پایدار روستایی، توجه به دارایی‌های پنج‌گانه معیشت پایدار (انسانی، اجتماعی، مالی، طبیعی و فیزیکی) جهت توفیق و تداوم برنامه‌های اجرایی ضروری است (Khosrozadyan, Ghanian, & Abdeshahi, 2016). معیشت خانوارهای روستایی با آسیب‌پذیری‌های متعددی روبرو می‌شوند که دارایی‌های خانوار، راهبردهای معیشتی^۵ و ساختارها و فرایندها بر آن مؤثر است. با تحلیل و تبیین وضعیت موجود شهرستان شازند می‌توان به این نتیجه دست یافت که کشاورزی و دامپروری به عنوان اقتصاد و معیشت غالب در سطح شهرستان بوده است این شهرستان با ۱۰۴۹۱۸ هکتار اراضی قابل‌کشت سهم عمده‌ای در تولید محصولات کشاورزی داشته که از این تعداد ۴۷۷۸۶ هکتار اراضی آبی و ۵۷۱۳۲ هکتار اراضی دیم است. این شهرستان به دلیل شرایط اقلیمی مطلوب، جغرافیایی مناسب، بارندگی‌های فراوان، وجود اقلیم متنوع، دشت‌های حاصلخیز و اراضی مستعد برای تولید انواع محصولات باغی، زراعی و دامی، وجود اراضی مرتعی با پتانسیل تولیدی مناسب از نظر تنوع گونه‌های گیاهی مرتعی و صنعتی و وجود اراضی مستعد قابل‌کشت و پراکنش مناسب آن در سطح شهرستان امکانات مساعدی را برای گسترش بخش کشاورزی فراهم کرده است (Agricultural Jihad Shazand County, 2016). با وجود فرصت‌ها و قابلیت‌های توسعه شهرستان، نقاط ضعفی هم مشاهده می‌شود مانند سطح سواد پایین کشاورزان، مهاجرت‌های فصلی، دسترسی نابرابر به خدمات و تسهیلات، پایین بودن ضریب مکانیزاسیون و بهره‌وری آب در بخش کشاورزی و غیره که در جهت برطرف کردن آن باید تلاش شود. برای دستیابی به معیشت پایدار در مناطق روستایی نیازمند توجه به پتانسیل‌ها و قوت‌های موجود در سطح منطقه در چارچوب الگوی رایج معیشتی است که در کنار آن کاهش و برطرف کردن ضعف‌های موجود در زمینه‌های مختلف اقتصاد غالب مناطق روستایی منطقه برای دستیابی به معیشت پایدار امری ضروری است که نتیجه آن می‌تواند اثرات مثبت فراوانی برای اقتصاد روستایی در سطوح بالاتر اقتصاد استان و ملی داشته باشد. از این رو شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت پایدار روستاییان این شهرستان از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. شایان ذکر است اغلب مطالعات انجام شده در حوزه معیشت پایدار بر بررسی دارایی‌های معیشتی متمرکز بوده و مطالعات کمی به بررسی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار پرداخته شده است و بر این اساس تحقیق حاضر از جمله تحقیق‌های نوآور و پیشرو در این زمینه محسوب می‌گردد. بر این اساس تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤال‌های زیر تدوین شده است چه عواملی بر معیشت پایدار کشاورزان مؤثر است؟ و بیشترین اثرگذاری عوامل مطالعه شده مربوط به کدام عامل است؟

5. Livelihood Strategies

6. Chambers and Conway

7. Transforming Structures & Processes

8. Livelihood Outcomes

وانگ و همکاران^۹ (۲۰۱۶)، در تحقیقی، پایداری معیشت خانوارهای روستایی توسط شاخص پایداری بهبود معیشت^{۱۰}، مناطق فرسایش یافته در جنوب چین را بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که ضعف آموزش و پرورش در مناطق روستایی، آسیب‌پذیری امرارمعاش فقرا را تشدید می‌کند و معیشت پایدار خانوار کشاورز را تهدید می‌کند. سیاست‌هایی مانند سرمایه‌گذاری بیشتر در زیرساخت‌های روستایی، آبیاری و زهکشی، افزایش سرمایه‌گذاری در آموزش روستایی و همچنین هدف قرار دادن خانواده‌های آسیب‌پذیر روستایی، ترویج و توسعه بیمه‌های اجتماعی و خدمات پزشکی برای کودکان در مناطق روستایی اجرا شده است.

کوین تانگ و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۳)، تحولات معیشت روستایی ناحیه یانگو در فلات لوس چین را از طریق کارهای کشاورزی مورد بررسی قرار داده‌اند (تصویر شماره ۱). نتایج نشان می‌دهد که به دلیل انجام کارهای کشاورزی، ناحیه یانگو در بازه زمانی ۶ سال، رشدی ۱۵۹٪ را در درآمد خود تجربه کرده‌اند. همچنین، اثرات مثبت و معنادار کشاورزی نوین، در معیشت مردم این ناحیه شاهدهی بر وابستگی کم آن‌ها بر درآمد یارانه‌ها است.

زلزله، سیل و خشکسالی، مشکلات کشاورزی مثل آفات و سموم دفع آفات، شوک‌های اقتصادی و آسیب‌پذیری فصلی قیمت‌ها، تولید، فرصت‌های شغلی یا سلامت می‌تواند معیشت را متأثر کند (Donohue, & Biggs, 2015; Petersen & Pedersen, 2010).

نتایج معیشتی: دستاوردها یا برونداهای حاصل از ترکیب راهبرد معیشتی با دارایی‌های معیشتی برای افراد یا خانوارها هستند (Morse. & McNamara, 2013, DFID, 2008).

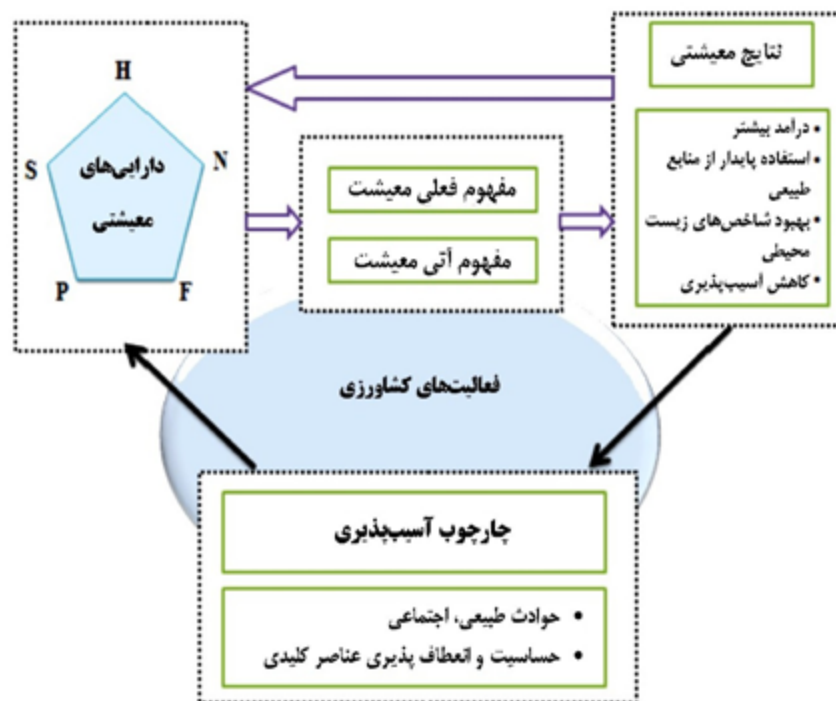
راهبرد معیشتی: شامل افزایش درآمد، کاهش آسیب‌پذیری، افزایش رفاه، بهبود امنیت غذایی و استفاده پایدار از منابع طبیعی است (Donohue, & Biggs, 2015).

هر چند که رویکرد معیشت پایدار در کشورهای پیشرفته شروع و شکل گرفته است اما به عنوان ابزاری برای بهبود وضعیت معیشتی مردم در بیشتر کشورهای فقیر و یا در حال توسعه مدنظر بوده است. در سال‌های اخیر، تعداد زیادی از مطالعات به بررسی جنبه‌های مختلف معیشت روستایی، که شامل قابلیت‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز برای یک زندگی هستند را بررسی کرده‌اند.

9. Chengchao Wang and et al

10. (LSI) Livelihood Sustainable Index

11. Qing Tang and et al

تصویر ۱. چارچوب مفهومی معیشت پایدار پیشنهادی تانگ و همکاران، ۲۰۱۳

مورد مطالعه ابعاد معیشت پایدار منطقه را تحت پوشش قرار بدهد. این معیارها در جدول شماره ۱ ارائه شد. در ادامه از طریق نظرخواهی از مسئولان و کارشناسان برنامه‌ریزی روستایی و در نظر گرفتن شرایط منطقه مورد مطالعه عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان شناسایی و در جدول شماره ۲ ارائه گردید. پاسخ‌ها در مقیاس پنج قسمتی طیف لیکرت، طراحی شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS، علاوه بر استفاده از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، از آمارهای توصیفی و تحلیلی (آزمون t تک نمونه‌ای، رگرسیون چند متغیره) استفاده شد.

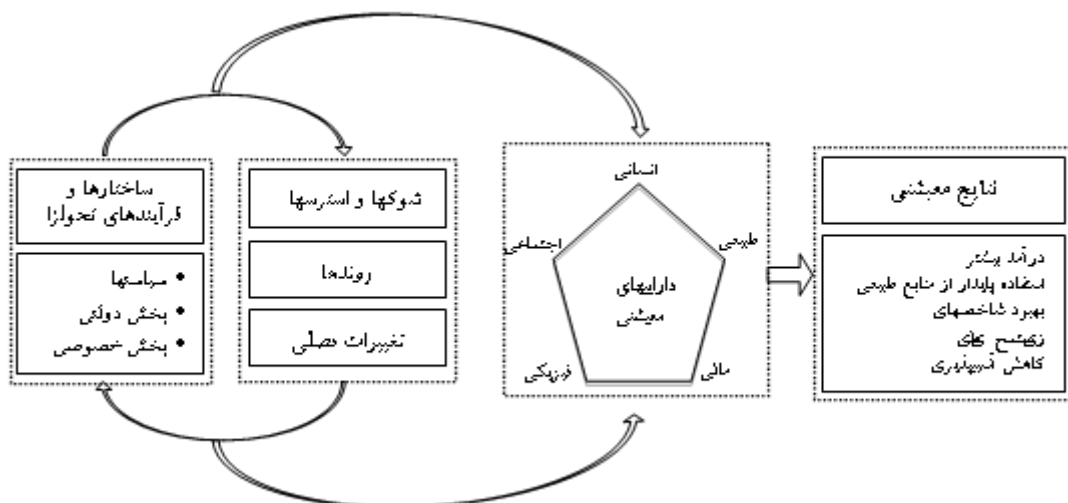
جامعه آماری پژوهش را سرپرستان خانوار روستاهای شهرستان شازند تشکیل می‌دهد. در این تحقیق برای گردآوری مبنای نظری، از منابع کتابخانه‌ای، پایان‌نامه‌ها و مقالات موجود در این زمینه استفاده شده است. در بخش عملی تحقیق به روش پیمایشی با مراجعه به منطقه‌ی مورد مطالعه و بازدید میدانی به جمع‌آوری اطلاعات از نهادهایی همچون جهاد کشاورزی، استانداری، فرمانداری و بخش‌داری‌های شهرستان شازند پرداخته شد. اطلاعات جمع‌آوری شده به صورت جداول آماری، نقشه‌های کاربری اراضی، گزارش‌های منتشره شده توسط بخش‌داری‌ها بوده است که اطلاعات کاملی از سطح زیرکشت زراعی، سطح زیرکشت باغی، تعداد دام سبک و سنگین و تعداد طیور به دست آمد. برای تعیین روستاها و انتخاب خانوارهای نمونه با استفاده از داده‌های به دست آمده (سطح زیرکشت زراعی، سطح زیرکشت باغی، تعداد دام سبک و سنگین و تعداد طیور) از طریق روش تحلیل خوشه‌ای نسبت به طبقه‌بندی کلیه روستاهای دارای جمعیت در سه طبقه اقدام نموده، سپس تعداد ۲۳ روستا بر

نوروزی و حیاتی (۲۰۱۵)، در پژوهشی با هدف مطالعه شناسایی سازه‌های پنج‌گانه انسانی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فیزیکی مؤثر بر پایداری معیشت خانوارهای کشاورز استان کرمانشاه نشان داد، لزوم اتخاذ نگرشی چندبعدی و تمام‌گرایانه توسط برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی به منظور ارتقاء و پایدار نمودن معیشت جامعه کشاورزی، به عنوان یک ضرورت، مورد تأکید است.

چارچوب معیشت پایدار عوامل اصلی تأثیرگذار بر معیشت مردم و روابط خاص بین این عوامل را نشان می‌دهد و در برنامه‌ریزی فعالیت‌های توسعه‌ای جدید و همچنین در ارزیابی میزان پایداری معیشت فعالیت موجود کاربرد دارد. در این چارچوب مفهومی دو گروه عمده از متغیرها شامل دارایی‌های معیشتی و عوامل اثرگذار بر معیشت پایدار مدنظر بوده است که عوامل اثرگذار به عنوان متغیر مستقل و دارایی‌های معیشتی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است (تصویر شماره ۲).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر اساس هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است، که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار کشاورزان بر طبق چارچوب اصلی رویکرد معیشت پایدار مورد بررسی قرار گرفت. جهت ارزیابی معیشت پایدار از پنج مؤلفه دارایی‌های معیشت پایدار، یعنی دارایی مالی، انسانی، فیزیکی، اجتماعی و طبیعی استفاده شد. سپس برای سنجش هر کدام از دارایی‌ها، با عنایت به مطالعات پیشین و نظرسنجی از متخصصین مربوط معیارهایی تعریف گردید. در تعریف معیارها سعی گردید معیارهای مورد نظر با توجه به ویژگی‌های منطقه

تصویر ۲. چارچوب مفهومی تحقیق

اساس وزن هر طبقه به طور کاملاً تصادفی انتخاب و در نهایت به نسبت جمعیت روستاهای منتخب تعداد نمونه هر روستا مشخص شده است (تصویر شماره ۳). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با توجه به تعداد کل خانوارهای روستایی ساکن در شهرستان شازند $N=22101$ با خطای نمونه‌گیری ۰/۰۵ برابر ۳۷۷ خانوار است. روایی پرسشنامه با تأیید اساتید دانشگاهی و کارشناسان برنامه‌ریزی روستایی اثبات شد. برای سنجش پایایی، در این تحقیق از روش ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین میزان پایایی استفاده شده است که مقدار آن برابر ۰/۹۵۵ به دست آمده است. بنابراین با توجه به ضرایب محاسبه شده در SPSS می‌توان بیان کرد که مقدار مطلوب آن نشان از اتفاق نظر پاسخگویان و همبستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر دارد.

جدول ۱. متغیرهای سنجش دارایی‌های معیشتی کشاورزان.

ابعاد	دارایی‌های مالی	دارایی‌های انسانی	دارایی‌های طبیعی	دارایی‌های فیزیکی	دارایی‌های اجتماعی
متغیر	تولید سرمایه تامین مالی سبد درآمدی نیروی کار نظروزی و رقابت	دسترسی به دانش دسترسی به منابع ظهوری و رقابت	حاصلخیزی منابع زمین کشاورزی ظهوری	زیرساخت‌های عمومی شبکه اجتماعی مشارکت اجتماعی	همبستگی و انسجام اجتماعی
تعداد گویه‌ها	۴	۴	۲	۲	۴

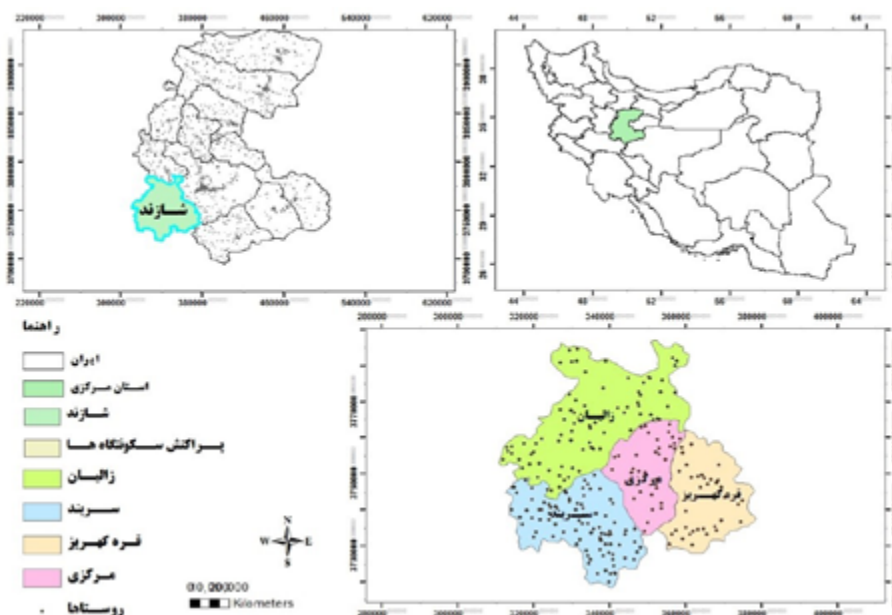
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۲. متغیرها و گویه‌های سنجش عوامل مؤثر بر معیشت پایدار روستاییان.

عوامل	گویه‌ها
ساختارها و فرآیندها	توسعه بیمه محصولات - اعطای وام و اعتبارات به آسیب‌دیدگان از مخاطرات (خشکسالی، زلزله) - هماهنگی نیروهای دولتی عمل‌کننده مرتبط با کشاورزی - تأثیر کاهش عوارض محلی بر معیشت - تضمین خرید محصولات کشاورزی تولید شده توسط دولت - توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر روستایی توسط سازمان‌های دولتی - ارائه تسهیلات کشاورزی به روستاییان - پایش مستمر آفات کشاورزی و واگذاری نهادهای جدید و اصلاح شده از سوی دولت
شبکه‌ها و استرس‌ها	عدم تاب‌آوری اجتماعات روستایی در برابر تکان‌ها و مخاطرات محیطی - قدرت مخاطره‌پذیری پایین در بین اقشار روستایی - عدم دسترسی به بازارهای متنوع فروش کالا و خدمات - تخریب منابع در اثر بهره‌برداری‌های غیراصولی و بی‌رویه از منابع طبیعی - دارا بودن زمین‌های کشاورزی ناهموار، نامناسب و با حاصلخیزی کم - نقش سیاست‌ها و طرح‌های اقتصادی دولت از جمله اجرای هدفمندی یارانه‌ها، افزایش قیمت بنزین، نان - مالکیت‌ها و مشکلات مربوط به کوچک بودن اراضی کشاورزی روستاها - پایین بودن سود حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به علی‌نظر وجود واسطه‌ها، هزینه‌های تولید بالا و قیمت پایین - افزایش دلالت اراضی کشاورزی در روستا - محدودیت‌های تبادلات بازرگانی با دیگر کشورها مانند تحریم‌های بین‌المللی و انتقال ارز - رخدادها و وقایع طبیعی مانند سیل، زلزله، خشکسالی، سرمازدگی - تغییرات شدید قیمتی کالاها و خدمات اساسی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۳. موقعیت شهرستان شازند، منبع: اداره کل منابع طبیعی شهرستان شازند، ۱۳۹۶

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

میانگین عددی حاصل از دارایی‌های معیشتی با استفاده از آزمون t-استیودنت مبین پایین بودن دارایی‌های مالی، طبیعی و اجتماعی در محدوده مورد مطالعه است. این در حالی است که بر اساس سطح معنی‌داری این آزمون، دارایی‌های انسانی و فیزیکی میل به پایداری دارد (جدول شماره ۳).

از بین ۸ گویه بررسی شده عوامل ساختارها و فرآیندها، میانگین همه شاخص‌ها کمتر از متوسط ارزیابی شده است. از جمله دلایل پایین بودن پایداری این عامل می‌توان گفت: در شکل‌گیری انواع سازگاری معیشتی، نیروها و عوامل متعددی تأثیرگذار می‌باشند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها دولت‌ها و قوانین دولتی است. دولت‌ها از طریق مداخله در اولویت‌های سیاست‌گذاری توسعه روستایی می‌توانند در تغییرات معیشتی افراد روستایی تأثیرگذار باشند (جدول شماره ۴).

پایداری بعد شوک‌ها و استرس‌ها با میانگین ۲/۸۵ نیز پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی گردید. بررسی‌ها نشان می‌دهد در ارتباط با پایین بودن پایداری بعد شوک‌ها و استرس‌ها، یکی از علل مهم، عوامل جغرافیایی مانند رخدادهای وقایع طبیعی مانند خشکسالی با میانگین ۲/۹۷، تاب‌آوری پایین کشاورزان در برابر تکان‌ها و مخاطرات محیطی با میانگین ۲/۴۲، قدرت مخاطره‌پذیری پایین کشاورزان در برابر وقایع طبیعی با میانگین ۲/۸۵ است. وقوع خشکسالی و یا شرایط بد جوی محصولات کشاورزان را از بین می‌برد و آن‌ها را در معرض ناپایداری معیشت قرار می‌دهد. (جدول شماره ۵).

یافته‌ها

نتایج حاصل از توصیف ویژگی‌های فردی خانوارهای روستایی نشان می‌دهد میانگین سنی سرپرست خانوار ۴۴ سال است. ۸۹/۱ درصد پاسخ‌دهندگان مرد و ۱۰/۹ درصد زن است. از نظر تحصیلات پاسخگویان، ۳۴ درصد بی‌سواد، ۲۱ درصد ابتدایی، ۱۴ درصد راهنمایی و متوسطه، ۲۰ درصد دیپلم و فوق‌دیپلم و ۱۱ درصد لیسانس و بالاتر دارند. بررسی وضعیت شغل دوم سرپرستان خانوار نشان داد ۲۶/۸ درصد دارای شغل دوم بوده و ۷۳/۲ درصد آن‌ها شغل دیگری غیر از کشاورزی و زیرمجموعه‌های آن نداشته‌اند.

یافته‌های توصیفی ارزیابی پایداری دارایی‌های معیشتی نشان می‌دهد: میانگین شاخص دارایی‌های مالی، طبیعی و اجتماعی کمتر از حد متوسط و میانگین دارایی‌های انسانی و فیزیکی از حد وسط بالاتر به دست آمده است. مهم‌ترین عامل پایین بودن شاخص دارایی مالی را می‌توان، درآمد اندک اکثر خانوارهای کشاورز، ناچیز بودن میزان پس‌انداز، چگونگی و شکل پس‌انداز خانوارها دانست. با توجه به اینکه پاسخ‌ها در مقیاس طیف لیکرت کدگذاری شده در صورتی که میانگین امتیاز هر یک از دارایی‌ها از مقدار ۳ بیشتر باشد نشان دهنده میل به افزایش و به تبع آن پایداری تبیین می‌شود و اگر میانگین امتیاز دارایی از حد متوسط ۳ کمتر شود، وضعیت دارایی به سمت کاهش و ناپایداری تمایل دارد. در حالت کلی میانگین امتیاز دارایی معیشتی کل برابر ۳/۰۲ حاصل شده که اندکی از حد متوسط بیشتر بوده و در مجموع شاخص دارایی کل آزمودنی‌ها ناپایدار است. تحلیل

رگرسیون ۴۹/۱ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند که مقدار قابل قبولی محسوب می‌شود (جدول شماره ۷).

بر اساس ضرایب رگرسیونی حاصل، عامل ساختارها و فرایندها دارای رابطه مستقیم با ضریب ۰/۳۱۶ با دارایی معیشتی است. یعنی با افزایش یک واحدی این عامل و در صورت ثابت ماندن سایر متغیرهای مستقل، دارایی معیشتی به میزان ۰/۳۱۶ واحد رشد می‌کند. عامل شوک‌ها و استرس‌ها و دارایی معیشتی رابطه معکوس با ضریب ۰/۱۳۳ است. به عبارتی با افزایش یک واحدی این عامل، میزان دارایی معیشتی در روستاهای مورد مطالعه ۰/۱۳۳ واحد کاهش می‌یابد. نتایج حاصل از ضرایب Beta نشان می‌دهد که متغیر ساختارها و فرایندها بیشتر از متغیر شوک‌ها و استرس‌ها، درآمد کشاورزی و غیر کشاورزی و دارایی خانوار بر دارایی معیشتی کشاورزان منطقه مورد مطالعه تأثیرگذار است. در

ارزیابی پایداری عوامل مؤثر بر معیشت پایدار روستاییان به کمک آماره t-استیودنت در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که با توجه به اینکه میانگین عددی آن‌ها از مطلوبیت عددی آزمون یعنی عدد ۳ کمتر است، لذا پایداری آن‌ها در سطح پایینی قرار دارند.

به منظور تحلیل و بررسی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی، عوامل شوک‌ها و استرس‌ها و ساختارها و فرایندها مورد توجه قرار گرفت. بر این اساس دارایی‌های معیشتی به عنوان متغیر وابسته و عوامل ساختارها و فرایندها، شوک‌ها و استرس‌ها، درآمد کشاورزی، درآمد غیر کشاورزی و دارایی‌های خانوار به عنوان متغیر مستقل لحاظ شده است. بر این مبنا ضریب همبستگی چندگانه این متغیرها ۰/۷۰۱ و ضریب تعیین رگرسیون خطی ۰/۴۹۱ است. به عبارتی متغیرهای مستقل مدل

جدول ۳. ارزیابی پایداری دارایی‌های معیشتی به تفکیک با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای.

شاخص	میانگین	انحراف معیار	آماره t-استیودنت (مقدار آزمون = ۳/۱)
دارایی مالی	۲/۵۸۹۲	۰/۷۲۸۴۴	۱۳/۴۳۲**
دارایی انسانی	۳/۱۷	۰/۵۴۴۲۵	۲/۵۹۸**
دارایی طبیعی	۲/۸۴۳۵	۰/۷۰۴۶۷	۷/۰۶۸**
دارایی فیزیکی	۳/۵۲	۰/۸۲۴۹۹	۹/۹۷۹**
دارایی اجتماعی	۲/۹۷	۰/۷۲۲۱۴	۳/۲۸۶**
دارایی معیشتی کل	۳/۰۲	۰/۵۶۱۶۸	۲/۷۱۵**

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

نشانه ** به مفهوم معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

جدول ۴. توزیع فراوانی بعد ساختارها و فرایندها.

گویه	طیف (درصد)					میانگین	کای اسکوتر
	خیلی کم	کم	بدون تغییر	زیاد	خیلی زیاد		
توسعه بیمه محصولات کشاورزی	۱۸	۳۲/۱	۲۲/۳	۲۶	۱/۶	۲/۶۱	۹۹/۹۳**
اعطای وام و اعتبارات به آسیب‌دیدگان از مخاطرات (خشکسالی، زلزله)	۲۰/۴	۲۹/۲	۲۳/۶	۲۴/۹	۱/۹	۲/۵۹	۸۵**
هماهنگی نیروهای دولتی عمل‌کننده مرتبط با کشاورزی در بهبود معیشت	۱۳/۸	۲۹/۷	۳۲/۶	۲۱/۲	۲/۷	۲/۶۹	۱۱۲/۰۸**
تأثیر کاهش عوارض محلی بر معیشت	۱۴/۹	۲۴/۱	۲۷/۱	۳۰/۵	۳/۴	۲/۸۴	۹۰/۰۴**
تضمین خرید محصولات کشاورزی تولید شده توسط دولت	۱۳/۳	۲۷/۶	۲۴/۴	۳۱/۳	۳/۴	۲/۸۴	۹۸/۷۶**
توانمندسازی اقبال آسیب‌پذیر روستایی توسط سازمان‌های دولتی	۱۳	۳۰/۸	۲۹/۷	۲۰/۲	۶/۴	۲/۷۶	۸۳/۹۱**
ارائه تسهیلات کشاورزی به روستاییان	۱۵/۴	۳۳/۴	۱۹/۶	۲۸/۱	۳/۴	۲/۷۱	۱۰۲/۰۵**
پایش مستمر آفات کشاورزی و واگذاری نهادهای جدید و اصلاح شده از سوی دولت	۱۱/۴	۲۷/۱	۳۱/۳	۲۸/۴	۱۹/۹	۲/۸۲	۱۲۲/۶۶**

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۵. توزیع فراوانی بعد شوک‌ها و استرس‌ها.

کای اسکونر	میانگین	طیف (درصد)					گونه
		خیلی زیاد	زیاد	بدون تغییر	کم	خیلی کم	
۱۶۶/۷**	۲/۴۲	۱/۹	۱۱/۴	۳۱	۳۸/۷	۱۷	عدم تاب‌آوری اجتماعات روستایی در برابر تکان‌ها و مخاطرات محیطی
۱۰۵/۰۵**	۲/۹۹	۵/۸	۳۵/۳	۲۲	۲۶	۱۰/۹	تخریب منابع در اثر بهره‌برداری‌های غیراصولی و بی‌رویه از منابع طبیعی دارا بودن زمین‌های کشاورزی ناهموار، نامناسب و با حاصلخیزی کم
۱۵۱/۶۸**	۲/۸۸	۳/۴	۲۳/۶	۴۰/۳	۲۲/۵	۱۰/۱	رخدادها و وقایع طبیعی مانند سیل، زلزله، خشکسالی، سرمازدگی
۱۲۰/۱۲**	۲/۹۷	۳/۷	۳۴/۲	۲۷/۹	۲۳/۹	۱۰/۳	قدرت مخاطره‌پذیری پایین در بین اقشار روستایی
۱۵۲/۰۴**	۲/۸۵	۴/۵	۲۲	۳۳/۷	۳۳/۷	۶/۱	محدودیت‌های تبادلات بازرگانی با دیگر کشورها مانند تحریم‌های بین‌المللی و انتقال ارز
۱۲۰/۲۲**	۳/۱	۶/۹	۳۶/۶	۲۴/۱	۲۴/۷	۷/۷	نقش سیاست‌ها و طرح‌های اقتصادی دولت از جمله اجرای هدفمندی یارانه‌ها، افزایش قیمت بنزین، نان و ...
۲۰۵/۸۵**	۳/۲۵	۵/۳	۴۵/۹	۲۴/۱	۱۸/۳	۶/۴	عدم دسترسی به بازارهای متنوع فروش کالا و خدمات
۱۳۳/۶۷**	۳/۰۹	۵/۶	۳۷/۱	۲۵/۵	۲۴/۴	۷/۴	افزایش دلالتان اراضی کشاورزی در روستا
۷۹/۱۱**	۳/۳۰	۵/۱	۳۴/۵	۲۲/۳	۲۱/۵	۶/۶	مالکیت‌ها و مشکلات مربوط به کوچک بودن اراضی کشاورزی روستاها
۱۲۵/۹۵**	۳/۱۳	۷/۷	۳۰/۸	۳۳/۷	۲۲/۳	۵/۶	پایین بودن سود حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به عللی نظیر وجود واسطه‌ها، هزینه‌های تولید بالا و قیمت پایین
۸۶/۰۱**	۳/۲۸	۱۷	۳۳/۴	۲۵/۲	۱۹/۹	۴/۵	تغییرات شدید قیمتی کالاها و خدمات اساسی
۱۴۰/۰۱**	۳/۴۰	۱۳	۴۱/۴	۲۴/۱	۱۵/۶	۵/۸	تأثیر کمبود آب بر روش‌های تنوع‌سازی معیشت
۲۹۱/۴**	۴/۲۸	۴۲/۴	۵۰/۹	۰	۶/۱	۰/۵	

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۶. ارزیابی پایداری عوامل مؤثر بر معیشت پایدار به تفکیک با استفاده از آزمون t تک نمونه.

شاخص	میانگین	انحراف معیار	آماره t-استیودنت (مقدار آزمون = ۳/۱)
ساختارها و فرآیندها	۲/۷۳۲۱	۰/۸۷۹۰۸	-۸/۱۲۶**
شوکه‌ها و استرس‌ها	۲/۸۵۵۱	۰/۵۴۴۱۴	-۸/۷۳۸**

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

دارایی خانوار ۹-۱/۲۲۵ + درآمد غیر کشاورزی ۰/۱۳۷ + درآمد کشاورزی ۰/۱۳۶ + شوک‌ها و استرس‌ها ۰/۱۳۳ - ساختارها و فرآیندها ۰/۳۱۶ + ۲/۰۴۳ = دارایی معیشتی کل

یافته‌های ضرایب رگرسیون خطی هر یک از دارایی‌ها به عنوان متغیر وابسته و عوامل ساختارها و فرآیندها و شوک‌ها و استرس‌ها نیز مبین این است که عوامل یاد شده جز در بعد دارایی مالی در سایر دارایی‌ها معنی دار بوده و عامل ساختارها و فرآیندها با رابطه مثبت در هر یک از دارایی‌ها به عنوان مهم‌ترین عامل مؤثر تعیین شده است. همچنین جهت رابطه متغیر ساختارها و فرآیندها مستقیم و متغیر شوک‌ها و استرس‌ها رابطه معکوس با هر یک از دارایی‌ها دارد (جدول شماره ۸).

نهایت ارزیابی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی محدوده مورد مطالعه بر مبنای ضرایب Beta مدل رگرسیونی نشان می‌دهد ساختارها و فرآیندها به عنوان عوامل خارجی شکل دادن دارایی‌ها مهم‌ترین عامل مؤثر بر شاخص معیشت پایدار با رابطه مستقیم است، درحالی که عامل شوک‌ها و استرس‌ها با رابطه معکوس در رتبه بعدی قرار گرفته است.

$$R^2 = \frac{0}{491}$$

نتایج معادله رگرسیونی بدین شرح است:

جدول ۷. مدل رگرسیونی عوامل مؤثر بر دارایی معیشتی خانوارهای روستایی.

متغیر	B	SEB	Beta	T	.Sig
ثابت	۲/۰۴۳	۰/۱۶۹	-	۱۲/۰۷۴	۰/۰۰۰
ساختارها و فرایندها	۰/۳۱۶	۰/۰۲۵	۰/۴۹۵	۱۲/۶۰۹	۰/۰۰۰
شوکه‌ها و استرس‌ها	-۰/۱۳۳	۰/۰۴۱	-۰/۱۲۹	-۳/۲۷۹	۰/۰۰۱
درآمد کشاورزی	۰/۱۳۶	۰/۰۳۶	۰/۱۷۰	۳/۷۸۵	۰/۰۰۰
درآمد غیر کشاورزی	۰/۱۳۷	۰/۰۴۲	۰/۱۳۰	۳/۲۲۲	۰/۰۰۱
دارایی خانوار	۱/E۲۲۵-۹	۰/۰۰۰	۰/۱۵۰	۳/۵۰۱	۰/۰۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۸. مدل رگرسیونی عوامل مؤثر بر دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی به تفکیک.

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	R^2	B	SEB	Beta	T	.Sig
ثابت			۰/۰۶۸	۰/۲۵۷	-	۴/۱۵۲	۰/۰۰۰
دارایی مالی	ساختارها و فرایندها	۰/۳۳۶	۰/۳۹۲	۰/۰۳۸	۰/۴۶۶	۱۰/۲۵۵	۰/۰۰۰
	شوکه‌ها و استرس‌ها		-۰/۰۴۶	۰/۰۶۱	-۰/۰۳۴	-۰/۷۵۸	۰/۴۴۹
دارایی انسانی	ساختارها و فرایندها	۰/۳۲۵	۰/۱۸۵	۰/۰۲۸	۰/۲۹۹	۶/۶۲۰	۰/۰۰۰
	شوکه‌ها و استرس‌ها		-۰/۲۱۵	۰/۰۴۵	-۰/۲۱۵	-۴/۷۲۷	۰/۰۰۰
دارایی طبیعی	ساختارها و فرایندها	۰/۳۴۸	۰/۴۴	۰/۰۳۵	۰/۵۴۹	۱۲/۵۷۷	۰/۰۰۰
	شوکه‌ها و استرس‌ها		-۰/۱۳۹	۰/۰۵۷	-۰/۱۰۸	-۲/۴۶۵	۰/۱۴۰
دارایی فیزیکی	ساختارها و فرایندها	۰/۳۴۷	۰/۴۰۵	۰/۰۴۲	۰/۴۳۱	۹/۷۱۱	۰/۰۰۰
	شوکه‌ها و استرس‌ها		-۰/۱۹۲	۰/۰۶۷	-۰/۱۲۶	-۲/۱۶۵	۰/۰۰۰
دارایی اجتماعی	ساختارها و فرایندها	۰/۱۵۵	۰/۲۰۱	۰/۰۴۱	۰/۳۴۵	۴/۸۵۱	۰/۰۰۰
	شوکه‌ها و استرس‌ها		-۰/۱۴۱	۰/۰۶۷	-۰/۱۰۶	-۲/۰۹۲	۰/۰۳۷

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با تأکید بر رویکرد معیشت پایدار، به بررسی پایداری دارایی‌های معیشتی و بررسی زمینه‌های آسیب‌پذیری دارایی‌های موجود می‌پردازد. رهیافت معیشت پایدار ظرفیت آن را دارد تا پایداری را تضمین کند زیرا پایداری شاخص کلیدی برای موفقیت است. تحلیل وضعیت موجود دارایی‌های معیشتی روستاییان نشان می‌دهد که علیرغم مواجهه کشاورزان با بحران‌ها

و مخاطرات طبیعی از قبیل خشکسالی، دارایی‌های فیزیکی و انسانی از شرایط مطلوبی برخوردار هستند و توانسته‌اند پایداری خود را نسبت به سایر دارایی‌ها حفظ کنند. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های متخصصین دیگر ضمن تأکید بر اثرگذاری مؤثر دارایی‌های فیزیکی و انسانی در پایداری معیشت، با یافته‌های پژوهش‌های مشابه، همچون پژوهش‌های خسروزادیان و همکاران (۲۰۱۶)، صادق‌زاده و همکاران (۲۰۱۴)، فانگ

و سیاسی است. پایداری معیشت در سطح روستا باعث ایجاد مشاغل پایدار برای روستاییان شده و از مهاجرت آن‌ها به شهرها می‌کاهد و شهرها نیز از زیان‌های ناشی از این مهاجرت‌ها به دور خواهند بود و شکاف و نابرابری درآمدی بین طبقه شهری و روستایی برداشته می‌شود. به منظور به‌کارگیری رهیافت معیشت پایدار با شناسایی استعدادها و ظرفیت‌های موجود در منطقه، باید شرایط به‌کارگیری این رهیافت را فراهم آورد. بنابراین اقداماتی از جمله راه‌اندازی صندوق بیمه‌ی محصولات کشاورزی و پرداخت وام و اعتبارات به کشاورزان حادثه دیده از مخاطرات می‌تواند موجب افزایش پایداری معیشتی کشاورزان گردد. در خصوص پایین بودن پایداری عامل ساختارها و فرایندها پیشنهاد می‌گردد مروجان جهاد کشاورزی با انتقال دیدگاه‌ها و مشکلات کشاورزان به برنامه‌ریزان و برگزاری جلسه‌های گردمایی مختلف در روستا امکان ارتباط کشاورزان را با برنامه‌ریزان فراهم آورند و بتوانند برنامه‌های ترویجی و بهبود دانش و مهارت‌های کشاورزان در خصوص شیوه‌های متداول و نوین کشاورزی و غیر کشاورزی را به آن‌ها آموزش بدهند تا بدین‌وسیله بتوانند توانمندی لازم را برای انجام فعالیت‌های درآمدزای روستایی در کشاورزان ایجاد کنند و از این طریق میزان پایداری معیشت کشاورزان افزایش یابد.

تشکر و قدردانی

این مقاله هیچ‌گونه حامی مالی نداشته است.

و های‌یانگ^{۱۲} (۲۰۱۲)، باررا موسکورا و همکاران^{۱۳} (۲۰۱۰) مطابقت دارد.

سکونتگاه‌های مناطق مختلف جغرافیایی از سویی تحت تأثیر عوامل درونی و ذاتی معیشتی همانند موقعیت جغرافیایی، فضاهای زیستی با الگوها و فرهنگ‌های معیشتی متفاوت قرار دارد و از سوی دیگر، از عوامل بیرونی تأثیر می‌پذیرد. بر این اساس، تأثیرپذیری این مناطق از عوامل بیرونی همانند طرح‌ها و سیاست‌های دولتی، فرآیندهای متفاوتی را بر پایداری و ناپایداری اقتصاد خانوارها و مصارف معیشتی آنان به همراه خواهد داشت (Madadi, Nazari, Moradi, & Ghafari, 2015). مناطق روستایی به لحاظ داشتن منابع طبیعی و انسانی می‌توانند موجب توسعه‌ی کشور گردند. با سیاست‌گذاری‌های درست از طریق ترکیب سیاست‌های دولتی با نیازهای جامعه‌ی محلی می‌توان نیازهای معیشتی جامعه‌ی روستایی را برآورده نمود. رهیافت معیشت پایدار به توانمندسازی مردم و جوامع اعتقاد دارد و بر پایه‌ی ارتباط بین مردم و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی در توسعه بنا شده است. آسیب‌پذیری یکی از مفاهیم اساسی مربوط به پایداری معیشتی است، که مواردی از قبیل شوک‌ها، روندها و فصلی بودن را در برمی‌گیرد و می‌تواند بر دارایی‌ها و انتخاب‌های معیشتی قشر فقیر تأثیر منفی داشته باشد (DFID, 1999). درک ساختارها و فرآیندهایی نظیر قوانین، سیاست‌ها، هنجارهای اجتماعی و محرک‌ها در جهت دستیابی به معیشت پایدار حائز اهمیت بسیار است. درک ساختارها و فرآیندها، پیوند بین سطوح خرد (افراد، خانوارها و اجتماع) و سطوح کلان (دولت، منطقه و شرکت‌های خصوصی) است. چنین درکی به شناخت محدودیت‌های موجود در نواحی روستایی، موانع موجود در برابر فرآیندهای اجتماعی که بر پایداری معیشت روستاها و شهرها تأثیرگذار هستند، کمک شایانی می‌نماید (Sadeghloo, Sojasi Qeidari, & Palouj, 2016). رویکرد معیشت پایدار تلاش می‌کند تا عوامل اصلی که روی معیشت مردم اثر می‌گذارند و روابط بین این عوامل مؤثر را شناسایی کند (You, & Zhang, 2017). تحلیل و شناسایی عوامل مؤثر بر معیشت پایدار روستاییان بیانگر این است که پایداری این عوامل یعنی ساختارها و فرایندها و شوک‌ها و استرس‌ها در وضعیت مناسبی قرار ندارد. وانگ و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که تفاوت معنی‌داری در پایداری معیشت میان خانوارهای کشاورز وجود دارد. ساختارها و فرایندها به عنوان عوامل خارجی شکل دادن دارایی‌ها مهم‌ترین عامل مؤثر بر شاخص معیشت پایدار کشاورزان است. به‌طوری‌که این عامل دارای رابطه مستقیم با معیشت پایدار بوده، درحالی‌که شوک‌ها و استرس‌ها با رابطه معکوس در رتبه بعدی قرار گرفته است. بنابراین، توجه به مناطق روستایی و شناخت راهکارها و عوامل مؤثر بر معیشت پایدار باعث پیشرفت این مناطق در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی

12. Fang Su and HaiYang Shang

13. Barrera-Mosquera et al

references

- Agricultural Jihad in Shazand County, (2016). Statistical Report on Agricultural Performance in Shazand. AJSC pub (Persian).
- Barrera-Mosquera, V., De los Rios-Carmenado, I., Cruz-Colaguazo, E., & Coronel-Becerra, J. (2010). Analysis of available capitals in agricultural systems in rural communities: the case of Saraguro, Ecuador. *Spanish Journal of Agricultural Research*, 8(4), 1191-1207.
- Chambers, R., & Conway, G. (1992). Sustainable rural livelihoods: practical concepts for the 21st century. IDS Discussion Paper 296, Brighton: Institute of Development Studies (UK).
- Dehghanipour, M. (2014). Investigating the role of Mangrove forests in rural livelihoods in Hormozgan province (Persian). Master's thesis, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.
- DFID. (1999). Sustainable livelihoods guidance sheets. Department for International Development. London, UK.
- DFID. (2008). Sustainable Livelihoods Approach and its Framework.
- Donohue, C., & Biggs, E. (2015). Monitoring socio-environmental change for sustainable development: Developing a multidimensional livelihoods index (MLI). *Applied Geography*, 62, 391-403.
- Fang, S., & HaiYang, SH. (2012). Relationship analysis between livelihood assets and livelihood strategies: A heihriver basin example. *Sciences in cold and arid regions*, 4(3), 0265-0274.
- Horsley, J., Prout, S., Tonts, D., & Ali, S. (2015). Sustainable livelihoods and indicators for regional development in mining economies. *The Extractive Industries and Society*, 2, 368-380.
- Khosrozadyan, M., Ghanian, M., & Abdeslahi, A. (2016). Prioritization of agricultural exploitation systems for behbahan township based on the model of sustainable livelihoods (Persian). *Cooperatives and agriculture*, 5(19), 143-166.
- Liu, Y., & Yong, X. (2016). A geographic identification of multidimensional poverty in rural China under the framework of sustainable livelihoods analysis. *Applied Geography*, 73, 62-76.
- Madadi, A., Nazari, A., Moradi, M., & Ghafari, R. (2015). Effects of targeted subsidy schemes on rural household consumption pattern with sustainable livelihoods approach in Kalat and Binalood (Persian). *Quarterly Journal of Rural Economics and Development*, 5(2), 97-118.
- Morse, S., & McNamara, N., (2013). The theory behind the Sustainable Livelihood Approach: A Critique of Theory and Practice. (pp. 15-60). Berlin: Springer.
- Morse, S., McNamara, N., & Acholo, M., (2009). Sustainable livelihood approach: A critical analysis of theory and practice. *The University of Reading, Geographical Paper*, 189, 3-15.
- Noruzi, M., & Hayati, D. (2015). [Effective structures on rural sustainable livelihoods from farmers' viewpoint of kermanshah province (Persian)]. *Science and Technology Education and Training in Iran*, 11(1), 127-144.
- Petersen, E. K., Pedersen, M. L., (2010). The sustainable livelihoods approach from a psychological perspective. Institute of Biology, University of Aarhus.
- Sadeghloo, T, Sojasi Qeidari, H., & Palouj, M. (2016). [Rural Sustainable Livelihood Development (Strategies and Solutions) (Persian)]. Tehran: Agricultural education research Publishers.
- Sadeghzadeh, M., Allahyari, M., Ansari, M., & Rezaee, H. (2014). [Sustainable land use analysis of rasht county using sustainable livelihood approach (Persian)]. *Agricultural Economics Research*, 6(4), 55-70.
- Sarafi, M, & Shamsaee, M. (2012). [Strategic sustainable livelihood framework for survival and promotion of households in informal settlements. Case study: Islamabad neighborhood in Tehran (Persian)]. *Journal of Soffeh*, 65(24), 79-94.
- Shen, Fujun. (2009). Tourism and sustainable livelihoods approach: Application within the Chinese context. (Doctoral dissertation), Lincoln university.
- Tang, Q., Bennett, S.J., Xu, Y., & Li, Y. (2013). Agricultural practices and sustainable livelihood: Rural transformation with in the Loees Plateau, China. *Applied Geography*, 41(1), 15-23.
- Wang, C., Yaoqi, Z., Yusheng, Y., Qichun, Y., John, K., Yecheng, X., & Linglin, X., (2016). Assessment of sustainable livelihoods of different farmers in hilly redsoil erosion areas of southern China. *Ecological Indicators*, 64, 123-131.
- Wei, B., Guiwu, S., Wenhua, Q., & Lei, S. (2016). The livelihood vulnerability of rural households in earthquake-stricken areas, A case study of ning'er. *Yunnan Province, Sustainability*, 8(566), 1-16.
- You, H., & Zhang, X. (2017). Sustainable livelihoods and rural sustainability in China: Ecologically secure, economically efficient or socially equitable? *Resources, Conservation and Recycling*, 120, 1-13.
- Zilae, S. (2012). Designing a model for improving livelihoods sustainability in Iran's peasant industrial utilization system (Persian). Master's thesis, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran.